

1 ספרות עברית
חזון חורבן יהודה של ישי שריד.
מאיה גז

4 ספרות עברית
אמנון שמוש מגיע מחאלב לקיבוץ.
ירון אביטוב

6 פרוזה
הימים האחרונים של טולסטוי.
חנה הרציג

8 ביטחון
כשאיראן וטורקיה היו בעלות
בריתנו. שלמה נקדימון

10 חברה
עמוס גבירץ פוקח את עינינו.
עפרה ישועה-ליית

12 ידע
ספר השיאים של גינס נלחם
בפונדמנטליזם. יצהר ורדי

13 ילדים ונוער
המסע המופלא של ילדה מאתיופיה
לישראל. נורית וורגפס

14 רב מכר
"סודו של הבעל", לא רומן רומנטי.
עלית קרפ

15 שירה
"גר ועילוי" של משוררת וצפרית.
ניצה בן-דב

16 ספרים חדשים

17 חתם סופר

18 רשימות רבי המכר

לדורות. נדמה לעתים ששריד הוא לא הסופר שכתב את הספר אלא "משרת", סנצ'ו פנשה של כוח עליון, כוח חזק ממנו, והוא מי שכתב אותו במעין המשך לתנ"ך. ידו הקלה של שריד משר-טטת לנו חזון סביר לחלוטין, הגיוני בהחלט, אפ-שרות של מציאות.

הספר עצמו קצר יחסית וקטן, אבל שריד מר-כיב את פסיפס הסיפור בסבלנות ובדקדקנות אין קץ, מזריק את ה"רובה" הספרותית למרווחים שנוצרים בין אבני הפסיפס הקטנטנות. מתוך הפרטים הקטנים צפות משמעויות עמוקות, נדב-כים של היסטוריה, של פוליטיקה, של יחסים בין אנשים שנבנים באטיות ומחלחלים עמוק לתוך נפשו של הקורא.

הסיפור היסטורי אך בו זמנית עתידני, מודר-ני ולפרקים קומי: ילדיו של המלך יהועז הם דוד החסון והנערץ, יורש העצר, ושר הצבא שמוכיל את ממלכת יהודה למלחמת חורמה; יואל הש-מנמן והגייגני, שאחראי על המקדש אך נוטה לדאוג רק לעצמו ולמשפחתו הגרעינית; יפעת היפהפייה, שיחד עם בעלה יפה התואר מגישה פעמיים בשבוע תוכנית טלוויזיה לחיזוק אחד-תו של העם; ויהונתן, בנו הצעיר של המלך, שמי-ספר את הסיפור מתא שבינו.

כשהיה קטן ספג יהונתן בגופו רימון שנועד לאביו המלך במסגרת ניסיון התנקשות. הרימון נורק בין רגליו ומאו הוא סובל מעיוות פיזי שגור-רם לו לצליעה. אותו רימון שלל מיהונתן את היכולת להוליד ילדים ופטר אותו מיצר הרע. אך הפגיעה בוכרותו הופכת אותו לחוטא, משום שזרעו לעולם לא יוכל למלא את הארץ. מא-חר שהוא נטול יצר הרע, מינה אותו אביו המ-לך לתפקד ככהן בבית המקדש. למרות עיוותו, הוא מורשה להיכנס להיכל הקודש. אף לא אדם אחד מתאר לעצמו עד כמה יהונתן מתאפק שלא להציץ מאחורי הפרוכת.

יהונתן הוא זה שמקריב את הקורבנות בבית המקדש, שלפי "השלישי" מוכיר יותר בית מט-בתיים שפועל מסביב לשעון. בניגוד לכהנים שנהנים משאריות הבשר במסגרת משתה מפואר אחרי כל קורבן, נהפך יהונתן לצמחור-ני מאז החל בעבודת קודש זו ונחשף להבעות פניהן המיוסרות של החיות. לאור הפירוט המ-דוקדק של עבודת הקורבן, לא מן הנמנע שגם כמה מקוראי "השלישי" ייהפכו לצמחונים. עבודת הקורבן היא אחד הנושאים המרתקים בספר וניכר ששריד עשה מחקר מקיף בנושא. הקרבת הקורבנות מתוארת בדקדוק ובשפה תנ"כית ועשירה, אך לא מעיקה.

בכתיבתו, יהונתן מקים מחדש את בית המ-קדש, על הדרו וקדושתו. הקורא יכול לחוש את קרירות השיש היוקרת, להסתנוור מעי-טורי הזהב הנוצצים, להריח את ניחוח הקטור-רת שמוקטרת לאל, לשמוע את מלמול תפילות הכהנים, לחוש את קדושת היכל שבתוכו לר-חות הברית. הקורא הופך להיות אחד מאלה שמגיעים נרגשים לבית המקדש עם קורבן לאל כדי לכפר על חטא כזה או אחר. מורשים להיכנס רק מי שעוברים בשערי של ההיכל עם ציפ-אלקטרוני שמוחדר לעורפו של כל יהודי בש-נה הראשונה לחייו. זה הציפ שמוזהה אותם כב-ני יהודה.

ייתכן ששריד התרגש כל כך מהחייאת בית

המקדש, עד שחזר פעמיים, כמעט מלה במלה, במרחק לא רב זה מזה (עמודים 25-26 ועמוד 32) על הפרטים הבאים: "בקודש הקודשים, מאחורי הפרוכת, נמצאת אבן השתייה שממנה נוסד העולם. עליה מונח הארון ובו לוחות הב-רית שניתנו למשה בהר סיני". היכל הקודש נהפך לדמות הראשית בספר. הוא מושא התש-רה קה של בני יהודה ושל עמלק. הראשונים נוהים אליו עיוורים מקדושה, והאחרונים מבקשים להשמיד את סמל היהדות האולטימטיבי ולכ-בוש את הארץ.

סביב ההיכל נעות הדמויות במסלול של כו-כב: הן באות אליו ומתרחקות ממנו, מקום משכן האל. עד הרגע שבו מבין יהונתן את הקונפליקט ומעלה את אחת השאלות התיאולוגיות המע-ניינות ביותר בספר: אם האל שוכן מאחורי הפ-רוכת, איך יכול להיות שהוא נמצא בכל מקום? אם כולם מתפללים לכיוון ההיכל, מה קורה לתפילות שנועקות לשמים? "את מי בעצם אנ-חנו מחזיקים כאן, בין אבני המשכן, בתוך קו-דש הקודשים? את מי אבא לכד בפנים שכבנה את המקדש, ואם אמנם אלוהים הוא המצוי כאן,

לבית המקדש מורשים להיכנס
רק מי שעוברים בשערו של
ההיכל עם ציפ אלקטרוני
שמוחדר לעורפו של כל יהודי
בשנה הראשונה לחייו. זה הציפ
שמזהה אותם כבני יהודה

מדוע הסכים לתחום את עצמו בין ארבעה קי-רות? (...) אם אלוהים יושב כאן בתוכנו, אל מי עולה עשן הקורבנות, ומה הקשר בין יהוה של-מטה לאלוהים שלמעלה?" (עמ' 119).

יהונתן עובר תוך כדי כתיבת רשימותיו תה-ליך של התפכחות. הוא מתחיל את הרישום כתייעוד לטובת הדורות הבאים, וככל שהוא מע-מיק בכתיבה עולות בו שאלות וספקות. הכתיבה שלו היא תיעודית, ללא ספק, אך אשמה והצ-טדקות עולות ללא הרף מהמלים שהוא כותב, כמו ניסה לכפר על עוול נורא, שמתגלה רק בע-מודיו האחרונים של הספר.

יהונתן מציג עצמו כקורבן, כאדם פשוט, שעושה את המצווה עליו. הוא זה שספג את הרימון שיועד לאביו וכך הציל את חיי מלך יהודה. אותו רימון גורלי פגע בו ובאפשרות שלו לזכות לתהילה של בן מלך. במקום זה הוא חי לצד הממלכה, כאחרון הכהנים. במובנים רבים דומה "השלישי" לסיפור "הגיבן מנוטר-דאם" של ויקטור הוגו. שני הסיפורים מתרח-שים בתוך היכלי קדושה — "השלישי" בבית המקדש ו"הגיבן" בכנסיית נוטרדאם. יהונתן הוא מעין קווימוזו תנ"כי, פיסח מגובן שמש-רת את האל, ועושה את העבודות שאף אחד לא מעוניין בהן.

אצל הוגו, מושא האהבה האסורה היא אומ-רלדה ואילו ב"שלישי" זו אפרת, חברת ילדותו היפה של יהונתן ומי שמיועדת לו, אך נלקחת ממנו באכזריות ונאסרת עליו. יהונתן מקיים יחסי תאוה מעוותים ומרהיבים גם עם השכינה. דמותה הארוטית הופכת אותה למושא תשוקתו

הגדועה. הוא נמצא ביחסי אהבה-שנאה עם עצמו בכל הנוגע לתחושותיו האסורות כלפי השכינה, שמתגלה אליו בביקוריו החוזרים והנ-שנים מויעה ומתנשפת, בתוך היכל אדוני מבעד לפרוכת הארגמן.

ההקבלה בין "שלישי" לבין "הגיבן מנוטר-דאם" היא גם פוליטית. ויקטור הוגו שילם מחיר כבד של גלות ומאסר על הביקורת שהעביר על הנהגת צרפת באמצעות הפרוזה והשירה שכתב. ה"גיבן" הוא מניפסט פוליטי לשימור המסורת הארכיטקטונית של צרפת, ושריד מתאר את בית המקדש כ"פיל לבן". הוא מפואר ומרהיב, כולם עולים אליו לרגל, מטפחים אותו, מקרצ-פים אותו ומשרתים אותו, אך הוא לא מצליח להביא את התועלת שלשמה הוקם.

בית המקדש השלישי נהיה הגורם המפלג את הממלכה, והכוחות הרוחשים בתוך המבנה ומ-חוצה לו, רוצים לעשות בו כרצונם. המלך יהועז, הכוהן הגדול, מפתח תחושת בעלות על בית המ-קדש ועל חוקיו, והוא ממציא אותם כאחרון הרי-בונים; אנשי הסנהדרין סותרים את בקשות המלך ומתייחסים אל המקדש בפטרונות עליונה; העם מעלה לבית המקדש קורבנות עלובים; מבקרים גויים פוקדים אותו בניגוד להוראות; והכהנים נהנים מדי ממנעמי המעמד שניתן להם.

מבין שלל היחסים המוצגים בספר — בין בני זוג, בין אחים, בין מנהיג לעמו, וגם יחסים בין-לאומיים — בולטים בעיקר יחסי האב והבן. במ-קרה של יהונתן מדובר בשני אבות: הביולוגי, המלך יהועז, והרוחני, שהופך עם הקמת בית המקדש לאב גשמי — כלומר, האל עצמו. עם שני האבות מקיים יהונתן יחסים של התרפסות ושל פחד. את שניהם הוא מנסה לרצות בעזרת העבר-דה שהוא עושה בבית המקדש, בתקווה שיעריכו אותו, יחבבו אותו, יקבלו אותו — הבן המעוות שלא זכה לעולם לליטוף, למלה טובה, או אפי-לו לקצת יחס.

הצפייה הזאת של יהונתן מעלה את השאלה הגדולה והפילוסופית של הספר: האם אדם שור-מר מצוות ועובד את אלוהיו רק כדי שהאל יג-מול לו? רק כדי להרגיש שיש מי שיגן עליו במ-קרה הצורך? יהונתן כותב על אל שנכלא במשכן מפואר, בקודש הקודשים, מאחורי הפרוכת; אל שלא מעוניין שיעבדו אותו; אל שסיממו אותו בניחוחות קטורת, בריחות דם ושריפת בשר וב-שירת לוויים; אל שכועס על מלך שטיפח שי-געון גדלות ופעל נגד עצות ההלכה שניתנו לו, מלך שמאמין שהפך לאל עצמו.

אך ייתכן שאלה הם רק דברי תעתוע שכו-רב תב יהונתן כדי לעוור את הקורא ולעוות את המציאות. משום שיהונתן לא אמיץ דיו לפ-רוץ את גבולות האמונה של עצמו. הוא לא אמיץ להודות בכך שיתכן שהאל מאס בסחר-מכר עם האדם המאמין. גם ממקום שביו מאמין יהונתן שאביר-האל יבוא לחלץ אותו. הוא מא-מין שהאל הוא כל יכול ולכן הוא ממשיך ופ-ר-נה אליו לישועה.

שריד מצליח לדחוס נושאים רבים, קונפ-ליקטים, מטאפורות, אלגוריות במעט עמודי הספר. יש להניח שהוא עוד יעורר דיון ספרו-תי, תיאולוגי, תרבותי ופוליטי עמוק ונרחב. בכל מקרה, הלפיתה של אויקיו אוחות בקורא זמן רב אחרי סיום הקריאה.